

Prevoz in skladiščenje – izsledki evropske raziskave podjetij o novih in nastajajočih tveganjih (ESENER)

Povzetek

Avtorji: Jacqueline Snijders, Martin Clarke, Jan de Kok, Paul Vroonhof (Panteia), Iñigo Isusi, Jessica Durán (IKEI), dr. Kudász Ferenc (Nacionalni center za javno zdravje, Madžarska).

Vodenje projekta: Xabier Irastorza in Ioannis Anyfantis – Evropska agencija za varnost in zdravje pri delu (EU-OSHA).

Poročilo je naročila Evropska agencija za varnost in zdravje pri delu (EU-OSHA). Njegovo vsebino, vključno z vsemi izraženimi mnenji in/ali sklepi, so prispevali samo avtorji in ne odraža nujno stališč agencije.

Niti Evropska agencija za varnost in zdravje pri delu niti osebe, ki delujejo v njenem imenu, niso odgovorne za morebitno uporabo informacij iz te publikacije.

© Evropska agencija za varnost in zdravje pri delu, 2023

Reprodukcija je dovoljena z navedbo vira.

Za dovoljenje za uporabo ali reprodukcijo fotografij ali drugega gradiva, za katere EU-OSHA nima avtorskih pravic, je treba zaprositi neposredno imetnike avtorskih pravic.

Prevoz in skladiščenje zajema širok nabor različnih dejavnosti, kot so prevoz tovora in potnikov, turistični prevoz, poštna in kurirske storitve, skladiščenje in shranjevanje blaga. Zaradi svoje narave zajema veliko različnih delovnih mest in nalog, ki jih je treba opraviti. Prevoz in skladiščenje imata temeljno vlogo v gospodarstvu Evropske unije (EU). Leta 2020 se je s tema dvema dejavnostma ukvarjalo več kot 1,28 milijona podjetij v EU-27, od katerih jih je bilo 99,71 % majhnih in srednje velikih podjetij.¹

Dejavnost prevoza in skladiščenja je pomemben ustvarjalec delovnih mest v gospodarstvu EU. Leta 2021 je bilo v tej dejavnosti (oddelek H klasifikacije NACE, Rev. 2) v EU zaposlenih 10.488.000 ljudi, kar predstavlja približno 5,3 % vseh zaposlenih v EU. V primerjavi z letom 2020 se je delež nekoliko povečal, in sicer s 5,2 % na 5,3 %. Več kot polovica delavcev je zaposlenih v kopenskem prometu in cevovodnem transportu, sledijo skladiščenje in spremljajoče prevozne dejavnosti. V dejavnosti prevoza in skladiščenja je prišlo do velikega pomanjkanja delovne sile, ki ga je nedavna pandemija covid-19 še zaostila. V njem močno prevladujejo moški, saj je le 22 % zaposlenih žensk, medtem ko je med vsemi zaposlenimi v EU-27 46 % žensk. Zanj je značilno staranje delovne sile, z manjšim deležem zaposlenih, mlajših od 24 let, in večjim deležem delavcev, starejših od 50 let. Manjši je tudi delež začasno zaposlenih delavcev in tistih, ki delajo s krajšim delovnim časom, v primerjavi s celotnim gospodarstvom EU-27.

Zaradi širokega spektra dejavnosti, ki se izvajajo v okviru prometa in skladiščenja, so glavna tveganja za varnost in zdravje pri delu raznolika. Delavci v tej dejavnosti čutijo posledice zlasti zaradi dolgotrajnega sedenja, ponavljajočih se gibov dlani ali rok, tveganja za nezgode pri delu s stroji in dvigovanja ali premikanja težkih bremen. Srečujejo se tudi s pomembnimi psihosocialnimi tveganji, kot so delo s težavnimi strankami, časovni pritiski in dolgi/neredni delovniki. V primerjavi z 22 % v celotnem gospodarstvu EU le 17 % podjetij v dejavnosti prevoza in skladiščenja meni, da je psihosocialna tveganja težje obravnavati kot druga tveganja. To dejavnost je mogoče opredeliti kot razmeroma nevarno, saj beleži tretje največje število nezgod pri delu brez smrtnega izida v EU (14,3 % vseh nezgod s smrtnim izidom), kar jo uvršča za gradbeništvo in predelovalne dejavnosti. Najpogostejše zdravstvene težave so kostno-mišična obolenja, od katerih so nekatera posledica nezgod, kot so izpadi, zvini in nategi ter pretresi, pa tudi notranje poškodbe in druga obolenja, kot so srčno-žilne bolezni in sladkorna bolezen. Precej prisotne so tudi težave, povezane z duševnim zdravjem, ki so posledica utrujenosti, stresa, povezanega z delom, in osamljenosti pri delu.

Približno 79 % podjetij v dejavnosti prevoza in skladiščenja v EU-27 redno izvaja ocene tveganja na delovnem mestu, kar je nekoliko nad povprečjem EU-27 (75 %). Za večje organizacije je veliko bolj verjetno, da bodo redno izvajale tovrstno ocenjevanje, med državami članicami pa so velike razlike. Skoraj polovica podjetij v tej dejavnosti navaja, da ocene tveganja naročajo pri zunanjih izvajalcih, pri čemer je najpogostejše ocenjevanje varnosti strojev. Poleg tega je 94 % podjetij iz te dejavnosti dokumentiralo svoje ocene tveganja v pisni obliki, kar je nekoliko več kot povprečje EU-27 (92 %). **V primerjavi s celotnim gospodarstvom je bolj verjetno, da se ocene tveganja v dejavnosti prevoza in skladiščenja nanašajo na delovna mesta zunaj prostorov podjetja.** Najpogostejši razlog za neizvajanje ocen tveganja je, da so tveganja že znana.

Najpogostejše prakse, ki jih podjetja v tej dejavnosti uporabljajo za obvladovanje tveganj za varnost in zdravje pri delu, so zagotavljanje opreme za pomoč pri dvigovanju ali premikanju in zagotavljanje ergonomске opreme. Najpogostejši ukrep, usmerjen v preprečevanje psihosocialnih tveganj, pa se nanaša na to, da se zaposlenim omogoči, da aktivneje odločajo o tem, kako bodo opravljali svoje delo. **V primerjavi s celotnim gospodarstvom EU je povprečno manj verjetno, da imajo podjetja v dejavnosti prevoza in skladiščenja formalne postopke za obvladovanje in preprečevanje psihosocialnih tveganj.** Tovrstne ukrepe pogosteje sprejemajo večja podjetja (z več kot 250 zaposlenimi).

Približno 82 % podjetij v tej dejavnosti redno organizira zdravniške preglede, kar je večji delež od povprečja EU-27, v nekaterih panogah (na primer v železniškem in letalskem prometu) pa so redni zdravniški pregledi temeljni element sposobnosti delavca za opravljanje dela. V zvezi z razlikami glede

(¹) Glej: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Transportation_and_storage_statistics_-_NACE_Rev._2&oldid=567777#Sectoral_analysis.

na velikost podjetja obstaja pričakovana pozitivna povezava z velikostjo podjetja, opazne pa so tudi znatne razlike med državami članicami. Podjetja v tej dejavnosti uporabljajo tudi več storitev na področju varnosti in zdravja pri delu (bodisi notranjih bodisi zunanjih), pri čemer je uporaba teh raznolikih storitev podobna povprečju EU-27 (ali višja), jih pa več uporabljajo večja podjetja. Velika podjetja imajo morda oddelek za varnost in zdravje pri delu ali strokovnjaka za varnost in zdravje pri delu ali osebo, odgovorno za varnost, a je tudi bolj verjetno, da bodo za podporo pri izvajanju nalog na področju varnosti in zdravja pri delu uporabljala storitve zunanjega izvajalca. To se med državami članicami precej razlikuje, saj na Slovaškem in v Italiji 86 % ustanov uporablja zunanje ponudnike, na Cipru pa le 16 %. **V podjetjih v dejavnosti prometa in skladiščenja je nekoliko bolj verjetno kot v podjetjih v drugih dejavnostih, da se o vprašanih varnosti in zdravja pri delu redno razpravlja na najvišji ravni vodstva ter na sestankih zaposlenih ali skupin.** O vprašanih varnosti in zdravja pri delu se pogosteje razpravlja v večjih podjetjih.

Podatki kažejo, da so v tej dejavnosti **vodje skupin in nadrejeni v 69 % podjetij, ki imajo 20 ali več zaposlenih, deležni usposabljanja o tem, kako upravljati varnost in zdravje pri delu v svojih skupinah**, kar je nekoliko manj od povprečja EU-27. Približno 80 % podjetij, ki imajo 20 ali več zaposlenih, slednjim zagotavlja usposabljanje v zvezi s postopki za ravnanje v izrednih razmerah ter načini dvigovanja in premeščanja težkih bremen. Približno tri četrtine (74 %) podjetij, katerih zaposleni so izpostavljeni „kemijskim ali biološkim snovem“, je svojim zaposlenim ponudilo usposabljanje o uporabi nevarnih snovi, 69 % vseh podjetij pa o pravilni uporabi in prilagoditvi delovne opreme. Nasprotno pa samo 35 % podjetij v dejavnosti prevoza in skladiščenja zagotavlja usposabljanje o preprečevanju psihosocialnih tveganj. Na ravni EU-27 ni pomembnih razlik med dejavnostmi, niti v vrstnem redu niti v pomembnosti različnih vprašanj. Delež podjetij, ki zaposlenim zagotavljajo usposabljanje o različnih vprašanih varnosti in zdravja pri delu, je večji med večjimi podjetji kot med manjšimi. Približno 41 % usposabljanja za zaposlene se izvaja v drugih jezikih, kar je daleč največji delež v primerjavi z vsemi 27 dejavnostmi v EU, pri čemer znaša povprečje EU 21 %. Podjetja v dejavnosti prevoza in skladiščenja ponujajo več usposabljanj zaposlenim, ki opravljajo kognitivne naloge, kot pa tistim, ki opravljajo fizične naloge.

Podjetja v dejavnosti prevoza in skladiščenja poročajo o različnih razlogih za izvajanje praks na področju varnosti in zdravja pri delu, vključno z obiski inšpektorjev za delo. Glavni gonili v dejavnosti na področju obravnave varnosti in zdravja pri delu sta izpolnjevanje pravnih obveznosti (90 %) in izogibanje globam, ki jih lahko izrečejo inšpektorji za delo (86 %). Inšpektorji za delo so v zadnjih treh letih obiskali približno 44 % podjetij v dejavnosti, kar je nekoliko nad povprečjem EU-27 in znatno več kot v nekaterih drugih dejavnostih. Vendar je bila v razgovorih ugotovljena nezadostna učinkovitost zaradi premajhnega števila inšpektorjev. Primerjava podatkov ESENER-3 (2019) z ESENER-2 (2014) kaže, da se je število obiskov inšpektorjev za delo v celotnem obdobju zmanjšalo.

V zvezi s tem **se kot najpomembnejše težave pri upravljanju varnosti in zdravja pri delu v dejavnosti navaja zapletenost obstoječe zakonodaje, ki ji sledita pomanjkanje časa in kadrov za obravnavo teh vprašanj ter birokratski postopki.** Glede zapletenosti pravnih obveznosti obstajajo na ravni držav članic številne razlike, o katerih poročajo podjetja. Kot dodatno težavo pri upravljanju varnosti in zdravja pri delu, ki pa ni bila obravnavana v vprašalniku raziskave ESENER-3 (2019), bi bilo treba opozoriti na uporabo nereguliranih/nenadzorovanih podizvajalskih storitev. Druge ugotovljene težave, navedene v literaturi in razgovorih, so pomanjkanje zanesljivih in primerljivih podatkov o izpostavljenosti poklicnim nevarnostim delavcev ter zagotavljanje, da zakonodaja s tega področja upošteva praktične vidike v zvezi z vsakodnevnimi praksami upravljanja varnosti in zdravja pri delu.

Med **ostalimi elementi, ki vplivajo na prakse upravljanja varnosti in zdravja pri delu**, so vpliv pandemije covida-19, digitalizacija in robotizacija, čedalje več dolgoročnih podizvajalskih pogodb/zunanjega izvajanja, vse večja prisotnost platformnih delavcev, vse večja prisotnost zelenih praks, več izboljšav, povezanih s tehničnimi in organizacijskimi spremembami, in vse večje težave pri iskanju ustreznega osebja, ki so se zaradi pandemije covida-19 še povečale.

V zvezi z oblikami „splošnega zastopanja zaposlenih“ 25 % podjetij v dejavnosti prevoza in skladiščenja poroča o prisotnosti sveta delavcev, v 18 % pa je prisoten predstavnik sindikata, pri čemer sta oba deleža večja od povprečja EU-27. Prisotnost oblik „zastopanja na področju varnosti in zdravja pri delu“ je večja, saj 61 % podjetij v dejavnosti prevoza in skladiščenja računa na

predstavnika za varnost in zdravje pri delu. Večja podjetja bodo bolj verjetno imela neko obliko zastopanosti na področju varnosti in zdravja pri delu. Eden od anketirancev je opozoril, da je lahko v zvezi s sveti delavcev ta vrsta zastopanja učinkovita pri zagotavljanju dobrih delovnih pogojev za zaposlene. Vendar je učinkovitost teh svetov zelo odvisna od moči nacionalne zakonodaje (kot so pravila, ki zahtevajo posvetovanje s sveti delavcev).

Približno 55 % podjetij v dejavnosti prevoza in skladiščenja, ki imajo formalne strukture za zastopanje zaposlenih, poroča o rednih razpravah o vprašanih varnosti in zdravja pri delu med predstavniki zaposlenih in vodstvom. Ta odstotek je višji od povprečja EU-27. Na splošno je nekoliko manj verjetno, da bodo zaposleni v tej dejavnosti sodelovali pri izvajanju ukrepov, povezanih z varnostjo in zdravjem pri delu, kot v drugih dejavnostih (po poročanju naj bi bili vključeni v 77 % podjetij v primerjavi s povprečjem 80 % v EU-27).

Približno 53 % podjetij v dejavnosti prevoza in skladiščenja, ki so uvedla ukrepe za preprečevanje psihosocialnih tveganj, je svoje zaposlene vključilo v zasnovo in vzpostavitev teh ukrepov. Ta delež je nekoliko nižji od povprečja v EU-27 (56 %). Za zaposlene v tej dejavnosti je manj verjetno, da so bili vključeni v opredelitev možnih vzrokov za stres, povezan z delom, kot so časovni pritisk ali težavne stranke, v primerjavi z zaposlenimi v EU-27 skupaj.

Iz te študije izhaja več ključnih usmeritev za oblikovanje politike.

- **Smernice politike, povezane z značilnostmi dejavnosti prevoza in skladiščenja ter zaposlovanja**
 - Analiza kaže, da je treba oblikovati ukrepe posebej za majhna in srednje velika podjetja. Analize potrjujejo pomen uvedbe priložnostnih ukrepov za izboljšanje obstoječega vedenja in strokovnega znanja med majhnimi in srednje velikimi podjetji o vprašanih varnosti in zdravja pri delu ter njihovem pomenu.
 - Da bi se EU lahko spopadla z demografskimi izzivi in pomanjkanjem delovne sile, ki vplivajo na dejavnost prevoza in skladiščenja, bo morala uvesti nove politike v zvezi z brezposelnostjo in mobilnostjo mladih, izobraževanjem in vseživljenjskim učenjem, spolno raznolikostjo, priseljevanjem in upokojitvijo.
 - Zelo pomembno je, da se sprejmejo ukrepi za pritegnitev mladih in žensk v to dejavnost.
 - Sprejeti je treba ukrepe za zagotavljanje ustrezne ravni varnosti in zdravja pri delu za delavce v primeru dolgoročnega podizvajanja/zunanjega izvajanja.
 - Delo na digitalnih platformah še zlasti vpliva na nekatere panoge prevoza in skladiščenja. Pri obstoječih razpravah o predlagani direktivi EU o platformnem delu² bi lahko upoštevali vpliv dela prek digitalnih platform na varnost in zdravje pri delu.
- **Smernice politike, povezane s tveganji za varnost in zdravje pri delu ter zdravstvenimi posledicami v dejavnosti prevoza in skladiščenja**
 - Dejavnost prometa in skladiščenja zajema številne panoge, ki izvajajo najrazličnejše dejavnosti, kar vodi do različnih poklicnih tveganj in zdravstvenih težav, odvisnih od posamezne panoge in vlog v njej. Zato je ključnega pomena, da se sprejmejo natančni ukrepi za zmanjšanje ali ublažitev tveganj, ki so značilna za določeno panogo.
 - Več pozornosti bi bilo treba nameniti psihosocialnim tveganjem, saj je ta študija pokazala, da so v nekaterih panogah izrazita številna zanje značilna vprašanja.
 - Dejavnost prevoza in skladiščenja se lahko šteje za nevarno z visokim tveganjem za nezgode pri delu in zdravstvene težave (v primerjavi z drugimi dejavnostmi). Zato bi moral biti na voljo zadosten dostop do ustrezne delovne opreme, osebne varovalne opreme in orodij za spremljanje, da bi se zmanjšala tveganja za varnost in zdravje pri delu ter da bi se omogočilo varno opravljanje dela.

² <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=24992&langId=en>

- Značilnosti raznolikosti je treba upoštevati v okviru politik varnosti in zdravja pri delu, da se zagotovi preprečevanje/omejevanje in obravnavanje tveganj, ki vplivajo na določene skupine.
- **Smernice politike, povezane z ocenjevanjem tveganja in preventivnimi ukrepi za obvladovanje tveganj na področju varnosti in zdravja pri delu**
 - Zelo pomembno je, da podjetja zagotovijo, da ocene tveganja postanejo pravi instrument za ugotavljanje obstoječih dejavnikov tveganja, povezanih z delovnim mestom, ki lahko povzročijo škodo delavcem na splošno (in zlasti posebnim ranljivim skupinam), ter za določanje prednostnih popravilnih ukrepov za odpravo ali obvladovanje teh tveganj.
 - Pomembno je tudi zbirati ustrezne informacije o varnosti in zdravju pri delu na delovnem mestu, da se omogoči prilagoditev delovnega okolja za zmanjšanje morebitnih tveganj.
- **Smernice politike o uporabi zdravstvenih in varnostnih storitev in drugih zunanjih ponudnikov ter dostopu do zunanjih virov informacij o varnosti in zdravju pri delu**
 - Inšpektorati za delo imajo lahko ključno vlogo ne le pri spodbujanju skladnosti z obstoječo zakonodajo in njenem izpolnjevanju (zakonodaja se šteje za zadostno, vendar se v številnih primerih slabo izvaja), temveč tudi pri zagotavljanju koristnih informacij in nasvetov o tem, kako uspešno obravnavati in izboljšati obstoječe prakse upravljanja varnosti in zdravja pri delu.
 - Ukrepi inšpektoratov za delo za zagotavljanje učinkovitih in rednih pregledov delovnih mest (stalnih in mobilnih) bodo izboljšali delovne pogoje za delavce.
 - Sprejeti je treba ukrepe za zagotovitev, da delavski zaupniki za varnost in zdravje pri delu ostanejo na voljo delavcem v dejavnosti. To velja zlasti za delavce v negotovih razmerah in tiste, ki ne delajo na stalnem delovnem mestu v prostorih podjetja.
- **Smernice politike za usposabljanje o vprašanjih zdravja in varnosti**
 - Delodajalci v dejavnosti prevoza in skladiščenja morajo zagotoviti, da imajo vsi v podjetju (vključno s tistimi, ki ne delajo na stalnem delovnem mestu, delavci s krajšim delovnim časom in začasnimi delavci) ustrezne informacije o obstoječih in novih tveganjih za varnost in zdravje pri delu, sprejetih ukrepih za obvladovanje teh tveganj ali navodilih za upoštevanje vseh nujnih postopkov.
 - Nekateri skupine delavcev imajo posebne potrebe po usposabljanju, ki bi jih bilo treba upoštevati pri razvoju usposabljanja v dejavnosti.
 - Vodje in predstavniki za varnost in zdravje pri delu morajo biti nenehno seznanjeni s spremembami in novostmi (zakonodajnimi, operativnimi itd.) na področju varnosti in zdravja pri delu, ki vplivajo na vsakodnevne dejavnosti podjetja.
 - Potrebna je večja ozaveščenost vodstvenih delavcev o psihosocialnih tveganjih.
 - Da bi bili dovolj pripravljeni na posledice sprememb tehnologij zaradi zelenega prehoda, morajo imeti zaposleni, podjetja in inšpektorji za delo dostop do ustreznega usposabljanja, da lahko varno delajo z novimi tehnologijami, jih razumejo ter poznajo njihov vpliv na varnost in zdravje pri delu.
- **Smernice politike o sodelovanju delavcev v dejavnosti prevoza in skladiščenja v praksah upravljanja varnosti in zdravja pri delu**
 - Pomembno je zagotoviti, da zaposleni sodelujejo pri upravljanju varnosti in zdravja pri delu v podjetjih, pri čemer bi morali biti vključeni v oblikovanje in izvajanje različnih ukrepov, povezanih s to problematiko.
 - Prav tako je pomembno, da sindikati, sveti delavcev in organizacije delodajalcev (še naprej) podpirajo izvajanje dobrih praks upravljanja varnosti in zdravja pri delu ter spodbujajo podjetja in zaposlene, da dajejo prednost varnosti in zdravju pri delu.

Evropska agencija za varnost in zdravje pri delu (EU-OSHA) prispeva k temu, da bi Evropa postala varnejše, bolj zdravo in produktivnejše delovno okolje. Raziskuje, razvija ter razširja zanesljive, uravnotežene in nepristranske informacije o varnosti in zdravju ter organizira vseevropske kampanje za ozaveščanje. Agencija, ki jo je Evropska unija ustanovila leta 1994 in ima sedež v španskem mestu Bilbao, združuje predstavnike Evropske komisije, vlad držav članic, združenj delodajalcev in delavcev ter vodilne strokovnjake iz držav članic EU in zunaj njenih meja.

Evropska agencija za varnost in zdravje pri delu

Santiago de Compostela 12,
48003 Bilbao, Španija

E-naslov: information@osha.europa.eu

<https://osha.europa.eu>